

Boriss Cilevišs,
*Rīgas Domes deputāts,
Pedagoģisko un sociālo
politiku centra
Baltic Insight direktors*

Valoda un izglītība integrācijas procesā

Atbilde uz jautājumu par valodas lomu integrācijas procesā atkarīga no tā, ko mēs uzskatām par integrācijas mērķi vai gala rezultātu. Citiem vārdiem, apspriežot šo problēmu, vispirms jārunā par visām sabiedrības modeļiem.

Vispirms ļoti manī viss šeit skaidrs: mēs visām redzam Latvijā mēs dienā Eiropas sabiedrību, kas balstās uz demokrātiskām, tirgus ekonomikas un cilvēktiesību principiem.

Atceros, ka 80. gadu beigās rīcībā eksperti prognozēja: sākumā, protams, tiks pieņemti strikti valodas likumi, bet, attīstoties demokrātijai Latvijā, tie tiks pakāpeniski liberalizēti. Patiesībā diemžēl notiek tieši pretēji.

Visi augstāk minētie principi nav tukši lozungi, tiem ir pilnīgi konkrēti saturs. Piemēram, tirgus ekonomika nosaka vienlīdzīgu likumu: klientam vienmēr ir taisnība. Jaunais valodas likumprojekts satur faktiski citu principu: latvietim vienmēr ir taisnība. To var panākt, tikai iejaucoties privātajā sfērā ar trijtotalitāriem metodēm.

Cilvēktiesības. Citā Eiropas Padomes ekspertu oficiālajā ziņojumā par jauno valodas likumprojektu: "Latvijas

valsts valodas likumprojekts paredz regul šanas rež mu, kas liel m r ir pretrun ar starptautiski aizsarg t m cilv ka ties b m, tai skait attiec b uz v rda br v bu, asoci ciju br v bu, reli ijas br v bu, priv t s sf ras neaizskaram bu, br v bu no diskrimin cijas, un pie minorit t m piederošo personu ties b m."

Uz mirkli abstrah simies no t , par k du konkr ti likumu ir runa. Vai j s gribat, lai m su valst tiku pie emts likums, kurn autoritat vas Eiropas instit cijas š di raksturo? Es noteikti ne. Ir n cies dzird t: nu ko tur, te ta u runa ir par krieviem, k das šiem okupantiem var b t ties bas! Š ds viedoklis ir visai plaši izplat ts, un tieši tas izraisa visliel k s bažas. Es atbildu, ka runa ir par t diem pašiem pilnties gajiem Latvijas pilso- iem vai likum gajiem iedz vot jiem k latvieši un ka cilv k- ties bas ir jebkura cilv ka ties bas. Cik daudzi no m su politi iem uzdrošin tos pateikt to pašu, nevis murmin t, ka "tev, protams, ir taisn ba, ta u, redzi, m s to nedr kstam teikt Eiropai...".

Es jau dažus gadus profesion li nodarbojos ar minorit šu ties b m, t p c negribu apspriest, vai patieš m vair kas likumprojekta normas ir pretrun ar cilv kties bu principiem. Diemž l t tas ir. Man bieži n kas tikties ar daž diem rzemju ekspertiem, kuriem ir oti atš ir ga attieksme pret Latvijas probl m m. Ta u neviens no vi iem nem in ja šo likum- projektam aizst v t.

Ko praks noz m š da likumprojekta pie emšana? Tas noz m , ka, piem ram, soci l s pal dz bas dienesta darbinie- kam Daugavpil b s visas ties bas "nesaprast" krievu vecen ti- vectic bnieci. Tas noz m , ka man k R gas domes deput - tam neb s ties bu pie emt un izskat t pension ra s dz bu, ja vi š to neprot uzrakst t latviski - un negod gs namu p rvaldes vad t js ar turpm k vi u kr ps. Vai ar man b s pašam j raksta š s dz ba, vai ar j maks par notari lo

apliecinājumu. Tas nozīmē, ka nevalstiskai cilvēktiesību organizācijai nebūs tiesību piemērot un izskatīt iesniegumu. Piemēram, kurda, kurš meklē Latvijas patvērumu. Ka uz darba saņemsmi organizācijai ir jānodrošina valodas inspektors, lai pārbaudītu, kā valodmācītājam sūn, un es viņu iekš, protams, nelaidīšu, jo šīs tiesības man ir garantētas ar citiem spēkā esošajiem likumiem.

Kāpēc tik daudzi šo likumprojektu atbalsta? Šī ietī, ka valdošais uzskats ir šāds: pret likumu iestājas tie, kas nerunā latviski un negrib mācīties.

Tas uzskats ir maldīgs. Man nav problēmu ar valsts valodu, bet es esmu strikti pret šo likumprojektu. Kāpēc? Tāpā iemeslā dēļ, kādā šodien tik ātri attīstās minoritāšu tiesību aizsardzības sistēma Eiropā. Minoritāšu tiesības ir nepieciešamas identitātes saglabāšanai. Angļu valodā ir tādā vārds "*recognition*" - atzīšana. Minoritāšu tiesību atzīšana - tas ir personas goda un pašcieņā jautājums, līdzpilsoņu solidaritātes izpausme. Tā ir cieņā un solidaritātes zīme, ja valsts ierīdnis ar mani runā tajā valodā, kura ir mātīka man. Man ir svarīgi, lai mani bērni brīvi runātu valsts valodā, un man nav nekādu bažu, ka viņiem varētu būt šāji ziņojumi. Bet man arī svarīgi, lai mani bērni pārmantotu tās kultūras un valodas, kas ir tuvas man un maniem senīiem - t.i., Latvijas krievu un Latvijas ebreju kultūras, un šāji ziņojumi man ir ļoti lielas bažas. Un es redzu, ka mana valsts šīs manas vēlmes un bažas ignorē, negrib ar tām rīnīties - atšīr bēno manu līdzpilsoņu latviešu līdzgājēju un bažm.

Jaunajos likumprojektos ir paredzēts skaidrs modelis. Ir trīs jomas, kur sītie pie autā citu valodu lietošana: īmēne un privātā saskarsmē, reliģiskās organizācijas un nacionālās kultūras biedrībās. Tādā krieviski var runāt vai nu mājās virtuvē, vai izolētās, slēgtās grupās. Sociālajām līmenī katram

Ja kāst par latviešiem. Citiem vārdiem, tas ir mērķis jums radīt vienvaldību šajā daudzvaldīgajā sabiedrībā. Jau šodien ne tikai nodarbinātība, bet arī sociālais tiesiskais saistītā ar valodas prasmi. Tācīlks, kuram nav valsts valodas atestācijas apliecības, netiek reālistiski bezdarbnieks un tātdarbes pamatā pat tad gadījumā, kad par viņu tika samaksāts sociālais nodoklis un viņa iepriekšējais darbs patformāli neprasa apliecības esamību.

Mūsdienu minoritāšu tiesību koncepcija paredz pavisamko citu, Piemēram, Eiropas Harta par minoritāšu un reģionālajām valodām nosaka šo valodu lietošanas jomas: izglītība, tiesu vara, administratīvā vara, masu mediji, sociālais un ekonomikas joma.

Attieksme pret minoritāšu valodām ir zināma mērķrādītāja mūsdienu demokrātijā. Tāpēc mums ar rodas problēmas ar integrāciju Eiropā, tāpēc mēs visu laiku "nesaprot", tāpēc ar mums nākas uzklaut arvien bargākus pārrēķinājumus no Eiropas institūciju pārrēķinājumiem.

Mūsdienu Eiropas vērtības ir formulētas skaidri. Vispopulārākais lozungš šodien ir: "Visi dažādi, visi vienlīdzīgi". Daudzveidība, iecietība, cieņa pret jebkuru cilvēku neatkarīgi no rases, etniskās izcelsmes utt. Kultūru un valodu daudzveidība ir vairāk bagātība, nekā problēma. Kaut arī atklāti neformāli, mēs pašreizējās politiskās vadības integrācijas koncepcija paredz sabiedrības homogenizāciju, citu metožu starpā, ar slikti aizplūvotās piespiedu asimilācijas palīdzību. Bet šodien plašā atzīst: homogenitāte ir tikai primitīvas un totalitāras sabiedrības.

Ne vienmēr mēs samāsam savus kaimiņus vai sievasmāti. Tas pats notiek ar sabiedrību. Pieņemu, ka dažiem cilvēkiem nepatīk dzirdēt krievu valodu Rīgas ielās, veikalos, kafejnīcās, skolās. Taču, ja reiz šī valoda vairs nebūs dzirdama, tas skaidri nozīmēs demokrātijas beigām šajā valstī.

m sdienu ekspertu rekomendācijām - gan minoritāšu tiesību, gan metodikas jomā.

Varbūt šo situāciju izskaidro fakts, ka vadošos amatus ZM iemēra radikāli nacionālistisko partiju ideologi, kuri par visām varbūtēm cenšas stenoēt savu partiju programmas - likvidēt izglītību minoritāšu valodās, nevis meklēt optimālus risinājumus. Kāda varbūt izglītības kvalitāte, kad valodu puszinošie skolotāji mēca priekšmetu latviešu valodu tikpat kā nezinošiem skolniekiem? Diemžī jau šodien tā ir tipiska aina skolās ar citām mēcībvalodām.

Katram ir tiesības uz izglītību dzimtajā valodā - tas ir mēdienu Eiropā atzītais princips. Jā, šo tiesību stenošana ir atkarīga no valsts finansējuma. Bet mēs apstākos minoritāšu skolu likvidācijā būs daudz dārgāka nekā to saglabāšana un uzturēšana!

Man ne gluži saprotamu iemeslu dēļ parasti tiek pretstatīti divi modeļi: vai nu mēs iestumsim citas valodas virtuves un visur valdīs latviešu valoda, kura tādā gadījumā plauks un attīstīsies, vai arī būs oficiāla divvalodība - krievu valoda dominēs, un latviešu valoda pakāpeniski iznīks. Kāpēc netiek pieminēts trešais modelis, kas ir tipisks mēdienu Eiropai: viena valsts valoda ar plašām minoritāšu valodu tiesībām.

Galvenais princips ir oti skaidri formulējams: katram Latvijas iedzīvotājam jābūt tiesībām visur iztikt ar valsts valodu. Un jau šodien darbojošies likumi šo principu pilnīgi steno. Lai kontrolētu šo likumu izpildi, tika izveidota virkne valsts institūciju. Bet iznīkta: šis likums nestrādā, tāpēc pieņemsim jaunu, vēl stingrāku! Un, ja jaunais likums arī nestrādās, ko tad?

Vai mums obligāti jāseko Eiropas Padomes un EDSO rekomendācijām, mēdienu Eiropas principiem? Protams, kān! Integrācija Eiropā, iestāšanās Eiropas Savienībā ir būtiska lieta, neviens mums to neuzspiež...

Un p d jais. Atmosdas s kum oti daudzi nelatvieši nesaprata, par ko latvieši t satraucas. Tom r praktiski visa krievvalod ga inteli ence akt vi atbalst ja latviešu tieksmi p c neatkar bas atjaunošanas, un trešda a tagad jo nepilso u balsoja par Tautas fronti. Šodien situ cija ir l dz ga: vairums latviešu nesaprot, par ko uztraucas krieviski run jošie. Man oti grib tos, lai latviešu inteli ence atcer tos Atmosdas laikus, nosakot savu attieksmi pret valodas un izgl t bas politiku integr cijas kontekst .